

SBORNÍK K NEDOŽITÝM DEVADESÁTINÁM PROFESORA RADOSLAVA VEČERKY

Vesper Slavicus. Sborník k nedožitým devadesátinám prof. Radoslava Večerký. Ed. Petr Malčík. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2018. 251 s. ISBN 978–80–7422–620–5

15. prosince 2017 se uzavřela životní cesta předního českého a evropského slavisty **prof. PhDr. Radoslava Večerký, DrSc., Dr. h. c. (mult.)**. U příležitosti jeho nedožitých 90. narozenin (* 18. 4. 1928) vydalo brněnské pracoviště Ústavu pro jazyk český AV ČR, jeho etymologické oddělení, jubilejní sborník, který je 23. svazkem řady *Studia etymologica Brunensia* (eds. I. Janyšková a H. Karlíková). Do sborníku přispěli kromě brněnských kolegů také lingvisté z Prahy, Olomouce a Ostravy.

V úvodním zamýšlení *Vědecké dílo Radoslava Večerký* (s. 7–12) podává **P. Malčík** (Brno) nástin velkolepé šire vědeckého odkazu zesnulého jubilanta, který představoval jednu ze samostatných vývojových etap české jazykovědy. Připomíná, že recepce jeho vědeckého díla by si zasloužila monografického zpracování.

A. Bičan (Brno) v příspěvku *Etymologie a fonologie: případ Mathesiova fonotaktického pravidla* (s. 13–31) si klade otázku, zda lze spojit etymologii a synchronní fonologii a zda si tyto dvě disciplíny mohou být navzájem užitečné. Na zadanou otázku odpovídá kladně, neboť etymologie může pomoci odhalit nebo vysvětlit různé anomálie ve zvukové struktuře synchronní podoby jazyka.

Počátky kulturní češtiny (s. 33–57) nese nadpis článku **O. Bláhy** (Olomouc). Autor se v něm zaměřuje na kulturní a historický kontext počátků češtiny v roli psaného jazyka; jeho počátek klade do druhé poloviny 13. století. Všímá si také působení němčiny na syntax kulturní češtiny, jehož výsledkem je např. ustalování polohy predikátu na druhém místě výpovědi, některé paralely ve stavbě souvětí, užívání modálních sloves a deiktického adjektiva *ten* v atributu, potlačování enklitických částic aj.

V. Blažek (Brno) ve své studii *K pramenům řek indoevropských* (s. 59–80) pokouší se shrnout základní pojmenování pro vodu, vodní toky a jejich prameny v indoevropských jazycích. Na základě etymologické analýzy se zamýšlí nad jejich sémantickou motivací a výběrově uvádí hydronyma, utvořená ze studovaných termínů.

Jedním z paleoslovenistických témat, kterým se zesnulý jubilant věnoval, je otázka možných vlivů staroslověnštiny na češtinu a naopak češtiny na staroslověnštinu. Pokud jde

o staroslověnské *кѣmotra* nabízejí se podle **V. Bočka** (Brno) z hlediska lokalizace přejetí dvě možnosti, které vedou k závěru o existenci panonismu/moravismu ve staroslověnštině, nebo naopak paleoslovenismu v češtině. Problematiku rozebírá autor ve svém pojednání *Staroslověnské кѣmotra a české kmotra: moravismus/panonizmus ve staroslověnštině, nebo paleoslovenismus v češtině?* (s. 81–85).

Nejrozsáhlejší text z památek česko-církevněslovanského okruhu představuje *Čtyřicet homilií evangelia papeže Řehoře Velikého*, který je ve slovanské tradici označován jako *Besědy na evangelije*. Text se zachoval v ruském prostředí v opisech ze 13.–18. století. **F. Čajka** (Praha) v příspěvku *Glosa v rukopise Chil 442 (fol. 565 a) a její vztah k Besědám Řehoře Velikého* (s. 87–96) konstatuje, že glosa srbskocírkevněslovanského rukopisu zapsaná v roce 1625 a uchovávaná v knihovně Chilanderského kláštera je výsledkem přepisu originálu.

M. Chromá (Praha) v článku *Novočeské překlady První staroslověnské legendy o sv. Václavu* (s. 97–104) vysvětluje komplikovanost novočeských překladů staročeských textů, které jsou dochovány v několika různých textologických verzích a tyto verze navíc v několika různých rukopisech (tak tomu je například v případě *První staroslověnské legendy o sv. Václavu*, jejíž text původního znění se nedochoval, k dispozici jsou opisy ze 14.–17. století).

Rejstříky v etymologických slovnících (s. 105–111) je problematika, která stojí v popředí zájmu **I. Janyškové** (Brno). Autorka uvádí, že vytváření rejstříků nepatří mezi oblíbené činnosti etymologů, je to práce namáhavá, zdlouhavá, vyžadující kromě erudice i velkou dávku trpělivosti. Klade si otázku, jak nejlépe, nejpřehledněji a pro uživatele co možná nejužitečněji koncipovat připravovaný rejstřík v *Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského*, na němž působil jako člen redakčního kruhu a současně jako vědecký recenzent R. Večerka.

P. Karlík (Brno) ve své studii *Ke statusu subjektivých vět* (s. 113–130) se pokouší o pohled na vedlejší věty podmětové, jak se jeví při značném zjednodušení umožňujícím komunikaci s tradiční gramatikou v teoretickém rámci překračujícím svou analytičností její limity.

Stč. nuditi se a č. nudit se – dvě různá slova? (s. 131–136) – s tímto problémem vystupuje **H. Karlíková** (Brno). Výsledek jejího etymologického bádání je následující: ze synchronního hlediska jde o dvě různá slova, která se liší významem, z diachronního pohledu mají tato slova společné praslovanské východisko; v obou případech jde o přejatá slova ze dvou různých slovanských jazyků.

Výzkumem slovosledu krátkých dativních enklitických zájmených tvarů *mi, ti, si* v jednom z nejstarších neveršovaných českých textů se zabývají **P. Kosek** (Brno), **R. Čech** (Ostrava) a **O. Navrátilová** (Brno) v příspěvku *Starobylá dativní enklitika mi, si, ti* (s. 137–151). Zjistili, že ve zkoumaných textech se vyskytuje pouze jednoslabičná podoba *mi* a neslabičná forma dativu 2. osoby *t'* (< *ti*). Nebyl doložen jednoslabičný reflexivní tvar dativu *si*, což je podle autorů v souladu s poznatky české jazykovědné paleobohemistiky.

M. Krčmová (Brno) ve své eseji *Jazyková kultura a společnost* (s. 153–159) upozorňuje, že jazyková kultura se kultivuje kulturní komunikací. Za základ jazykové kultury a její kultivace považuje výchovu; to je však dlouhodobý proces trvající více než jednu generaci.

V článku **Š. Piláta** (Praha) *Číselná soustava hlaholice a cyrilice* (s. 161–173) se ukazuje na to, že jak hlaholský, tak cyrilský systém číselných znaků má sice předlohu v řecké abecední číselné soustavě, ale boj s mnohem praktičtější poziční desítkovou soustavou arabských číslic nakonec prohrála, přesto v obou případech zůstává důkazem schopnosti samostatného vývoje slovanské kultury a vzdělanosti.

Přelom 11. a 12. století znamená konec staroslověnského období v makedonském písemnictví a počátek nových redakčních norem, které se plně projevují v textech z 12. a 13. století. **Z. Ribarová** (Praha) ve svém pojednání *Formování makedonské redakce církevní slovanštiny* (s. 175–183) zdůrazňuje, že v celém tomto období nejvýznamnějším a nejvlivnějším literárním a jazykovým centrem bylo ochridské středisko. V této době do textů začínaly pronikat nové jazykové prvky.

V centru pozornosti **K. Spurné** (Praha) jsou – jak říká název článku – *Biblické citáty v Druhé staroslověnské legendě o sv. Václavu* (s. 185–191). Výsledkem autorčiny analýzy je, mj., poznatek, že druhá václavská legenda poskytuje oproti první legendě nepoměrně chudší materiál, a tudíž umožňuje velmi omezený prostor pro konkrétní závěry.

Po nářečním štěpení praslovanštiny v 7. stol. n. l. nastupuje každá ze tří nářečních větví svůj vývoj. V nich se projevují jazykové rysy, jimiž se navzájem odlišují. Jedním z nich je pokračování původního. praslovanského spojení *kt'*, jehož střídnici ve staroslověnině věnuje pozornost **O. Šefčík** (Brno) v příspěvku *Poznámka k vývoji trsu Kt v obecné slovanštině* (s. 193–197).

Zesnulý jubilant R. Večerka se řadu let zabýval etymologií. Jako slavista sledoval vznik a rozvoj etymologických slovníků. **P. Valčáková** (Brno) v pojednání *Přínos Radoslava Večerky pro etymologii* (s. 199–201) vyzdvihuje jeho velký přínos pro *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, který je výsledkem snažení pracovníků etymologického oddělení

brněnské pobočky Ústavu pro jazyk český AV ČR, byla jeho detailní znalost staroslověnské slovní zásoby, jejíž některá slova jsou velmi stará a jejich historie je nejasná.

M. Vepřek (Olomouc) v příspěvku *K adnominálnímu dativu ve staroslověnině a staré češtině* (s. 203–211) analyzuje jazyk památek staročeských a česko-církevněslovanských. Srovnávané doklady vykazují v užití adnominálního dativu určité pozoruhodné shody.

K německo-českým vztahům v oblasti jazykovědného bádání (tedy ke „germanoslavikám“) se nejednou vyjadřoval R. Večerka. Toho využil **B. Vykypěl** (Brno) a ve své rozsáhlé studii *Poznámky k Eduardu Winterovi* (s. 213–246)) podrobně popisuje osobnost a práce historika Eduarda Wintera (1896–1982), který se ve svém díle česko-německými vztahy zabýval.

Na konci sborníku je připojen *Dodatek k bibliografii Radoslava Večerky za léta 2013–2016* (s. 247–251) z pera **P. Malčíka** (Brno), který navazuje na soupis zveřejněný u příležitosti jeho 80. narozenin (viz *Varia Slavica. Sborník příspěvků k 80. narozeninám Radoslava Večerky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 208, 241–271) a na dodatek publikovaný v periodiku *Linguistica Brunensia* 61 (2013), 1–2, 203–2016.

Vydaný jubilejní sborník je důstojnou připomínkou životního výročí významného představitele české a evropské slavistiky. Lze očekávat, že uveřejněné příspěvky se stanou inspirací pro další badatelskou činnost v oblasti slavistiky.

Aleš Brandner